

LEFÚVATOTT ROBBANÁSOK MAXIMÁLIS REDUKÁLT NYOMÁSÁNAK VIZSGÁLATA AZ EN 14994 ÉS NFPA 68 SZABVÁNYOK TÜKRÉBEN

INVESTIGATION OF THE MAXIMUM REDUCED PRESSURE OF VENTED EXPLOSIONS IN THE SCOPE OF EN 14994 AND NFPA 68 STANDARDS

Mikáczó Viktória*, Siménfalvi Zoltán**

ABSTRACT

When an explosion occurs in a closed vessel, its effect can be minimized with venting protection. To direct the released components, vent ducts can be used. However, this solution presents a backpressure to the flow, and has negative influence on the reduced pressure in the vessel. Based on the relevant standard relations, the authors performed a new relationship to calculate the increased reduced explosion overpressure that occurs when using a vent duct. The relation is applicable to the venting of propane-air mixtures between 2.8-6.3 vol.% from a 20 liter spherical vessel, besides using a straight vent duct of 30 mm diameter and $l/d = 33,3$ or shorter lengths, and a rupture disk with 0.49 bar_g activation pressure or less.

1. BEVEZETÉS

A por- és gázrobbanásveszély kielégítő kezelésének két alappillére a megelőzés és a védelem. Mivel a veszélyes állapot a bekövetkezési valószínűségének zérusra csökkentése lehetetlen, ezért egy esetleges robbanás során keletkező nyomáshullámokat és a lángot biztonságos határok közt kell tartani vagy elfojtani. Ez megoldható pl. robbanási nyomásálló építési móddal, lefúvásos védelem vagy elfojtás alkalmazásával [1].

Amennyiben a zárt térben bekövetkező robbanás lefúvatásra kerül, annak kedvezőtlen hatása minimalizálható. A hasadóelemek megfelelő méretezés esetén a robbanás korai szakaszában (névlegesen a P_{stat} statikus aktivációs nyomás elérésekor) kinyílnak, és elvezetik a lángokat, égéstermékeket, így mérsékelve biztonságos értékig a nyomást a készülék, berendezés vagy épület belsejében, a maximális redukált nyomás a készülék különböző pozícióiban mérve is azonos értéken tartható [2][3].

Ahhoz, hogy a lefúváskor távozó anyagok elkerüljék a munkaterületet vagy a szomszédos készülékeket, például lefúvató csatornák alkalmazása ajánlott. Ez a

megoldás azonban jelentős ellenállást jelent a lefúvatott közeg áramlásával szemben, amely kedvezőtlen befolyással van a védendő szerkezetben mérhető redukált nyomásra is [4][5][6].

A lefúvató csatornában lejátszódó folyamatok igen összetettek, amelyek befolyásolják a lefúvatást és a készülékben mérhető robbanási jelzőszámokat [7]. A közeg lefúvóvezetékben történő áramlása közben fellépő ellenállások a következők lehetnek (Russo [8] nyomán, kiegészítve):

- súrlódási veszteségek,
- szűkülő keresztmetszeten történő kiáramlás a készülékből a csatornába,
- a csatornában lévő légtömeg tehetetlensége,
- másodlagos robbanás a csatornában,
- akusztikus oszcillációk.

A lefúvató csatornákra vonatkozó vizsgálatok kevés kivételtől eltekintve kétféle irányba haladnak. A lefúvatásra érvényes számítási összefüggések többsége – így a szabványokban megtalálható számítási módszerek nagy része is – kiterjedt mérésorozatok eredménye, amelyekből a megfelelő következtetéseket levonva empirikus vagy félempirikus egyenletek származnak. A másik kutatási irány a szimulációk segítségével végrehajtott vizsgálatokat takarja.

2. MÉRÉSEK

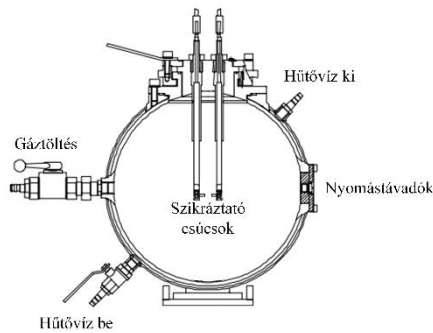
2.1. A mérőeszközök bemutatása

A szerzők a vizsgálataikhoz kapcsolódó méréseket a Miskolci Egyetem Vegyipari Gépészeti Intézeti Tanszékének DustLab laboratóriumában végezték.

A vizsgálatok központi berendezése egy, az EN 14034-1:2004+A1 szabvány [9] előírásainak megfelelő 20 liter űrtartalmú, Kühner gyártmányú robbantókamra volt, amelyet az 1. ábra szemléltet.

* tanársegéd, Miskolci Egyetem Energetikai és Vegyipari Gépészeti Intézet

** habilitált egyetemi docens, Miskolci Egyetem Energetikai és Vegyipari Gépészeti Intézet

1. ábra Gázmérésre szerelt 20 liter űrtartalmú Kühner robbantókamra vázlatja Cesana [10] nyomán

Fő egysége a gömb alakú, dupla korrózióálló acél fallal ellátott kamratest. Ennek két falrétege között víz áramoltatható a kontrollált teszthőmérsékletek biztosítása, a robbanás közben keletkező hő elvezetése és a kamra állandó hőmérsékleten tartása érdekében.

A gyújtóforrás a kamra középpontjában helyezkedik el. A vizsgálandó gázelegy gyújtását szikráztató csúcsok végzik, melyek távolsága 5 mm volt. Gázok gyújtóforrása 10 J energiájú folyamatos villamos ív.

A felépülő nyomásprofil rögzítését két darab Kistler gyártmányú piezoelektromos szenzor végzi, továbbá lehetőség van egy harmadik távadó felszerelésére is. A kamra középső övén kialakított karimára további mérőegységek rögzíthetők. Az egység mérés utáni tisztítása a felső csonkon át, gázzal (többnyire környezeti levegővel) történő átöblítése pedig az oldalsó gömbcsapon keresztül történik.

A mérési program vezérlését, valamint a Kistler távadók által továbbított jel feldolgozását a KSEP számítógépes szoftver végzi.

A mérés kezdetén, annak érdekében, hogy a kamra belsejében a robbanóképes elegy betöltése után légköri nyomás alakuljon ki, a kamra előzetes vákuumozása szükséges $-0,6 \text{ bar}_g$ értékre. Gázelegyek mérése esetén az adagolásért és a vákuumozásért felelős szerelvények kézi vezérlésűek. A betöltés után 60 ms időtartamú, szoftveresen vezérelt késleltetés után megtörténik a gyújtás. Az adott anyagpárra jellemző robbanási karakterisztika felvételéhez több méréssorozatot is el kell végezni, előre meghatározott koncentrációk sorozata szerint.

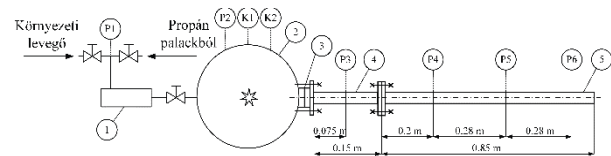
2.2. Lefúvatott robbanásokkal kapcsolatos mérések

A lefúvatott robbanások vizsgálata a már bemutatott Kühner robbantókamrával és annak a szerzők által kidolgozott [11] töltési módjával történt. A Kistler távadókon kívül a nyomásértékek rögzítése külső távadókkal és HBM típusú mérő-adatgyűjtő egységgel valósult meg.

A vizsgált propán-levegő elegyek 2,8, 3,8, 4,8, 4,8, 6,3 V/V\% propánt tartalmaztak. Minden egyes feltüntetett koncentrációhoz legalább három különböző mérés tartozik.

Hasadóelemként a szerzők kereskedelmi forgalomban is elérhető alumínium fóliákat alkalmaztak, amelyeket 300°C -on 30 percig való hűn tartással, majd levegőn való hűtéssel készítették elő. Az alkalmazott alumínium fólia működése során síktárcsaként viselkedik, amelynek az EN ISO 4126-6 jelű szabvány [12] által ajánlott maximális nyitási türése $\pm 50\%$.

A hasadóelemeket az ipari gyakorlatban alkalmazott hasadótárcsa-befogók mintájára tervezett befogókkal a kamrán kialakított kémlelőnyílás helyére illesztették. A lefúvatásért felelős elemek mérési elrendezésének sémáját a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra A lefúvatott robbanások mérési elrendezésének vázlatja

Az ábra jelölései a következők: 1: gáztöltő kamra, 2: 20 liter űrtartalmú robbantókamra, 3: hasadóelem a befogókkal, 4: 0,15 m hosszúságú lefúvató csatorna elem, 5: 0,85 m hosszúságú lefúvató csatorna elem, KI, K2: Kistler gyártmányú piezoelektromos távadó vezérlésre, maximumértékek rögzítésére, P1 – P6 Hottinger gyártmányú nyomástávadó a teljes nyomásgörbék rögzítésére.

Mind a hasadóelem nyílófelülete, mind a csatornák belső átmérője 30 mm volt. A szerzők lefúvató csatorna nélkül (0 m hosszúságú csatorna), valamint 0,15 m és 1 m hosszú csatornával végeztek méréseket, tehát a vizsgált csatornák l/d viszonya rendre 0, 5 és 33,3 értékre adódott.

A szerzők minden mérési adatsorból jelen vizsgálatok elvégzéséhez két fő paramétert határoztak meg:

- a fólia nyitónyomását (P_{set}),
- a propán-levegő keverék maximális redukált nyomását ($P_{red,max}$).

2.3. Mérési eredmények

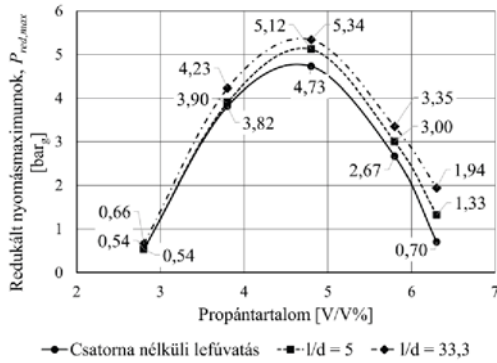
2.3.1 A hasadóelemek nyitónyomása

A hasadóelemként használt fóliák nyitónyomása a robbanás során felvett nyomásgörbékből állapítható meg, mind lefúvóvezeték nélküli, mind a lefúvóvezetékkel végzett esetben. A szerzők a nyitónyomást a készüléken elhelyezett P2 jelű nyomástávadó jelében a robbanás kezdeti szakaszán bekövetkezett változásból határozták meg. Így a fóliák átlagos nyitónyomására $P_{set} = 0,49 \text{ bar}_g$ adódott, $+8,81\%$

és -8,25% túréson belül, amely jóval az EN ISO 4126-6 szabvány által megfogalmazott $\pm 50\%$ -os határ alá esik.

2.3.2 Mért karakterisztikus jellemzők

Az 3. ábra grafikusan szemlélteti a redukált nyomások átlagértékeit a kezdeti propántartalom függvényében.

3. ábra A robbantókamrában mért redukált nyomások átlagos maximumértékei

Megfigyelhető, hogy a csatorna alkalmazása és annak hossza jelentős hatással van a kamrában mérhető nyomásértékekre. Továbbá az is látható, hogy a tüzelőanyagban szegényebb keverék kisebb hatást gyakorolt a kamrában mérhető maximumokra. A 2,8 V/V% propántartalom esetén a maximális redukált nyomások átlagértékei megegyeznek a csatorna nélküli és az $l/d=5$ hosszúságú csatorna esetén. Emelkedő propánmennyiségeknél a nyomások közötti különbségek is egyre jelentősebbé válnak.

3. A SZABVÁNYI AJÁNLÁSOK ALKALMAZHATÓSÁGA

A kamrában mérhető redukált robbanási nyomás maximumértékének becslésére mind az EN 14994 [13], mind az NFPA 68 [14] szabvány közöl számítási módokat. A továbbiakban a szerzők azt vizsgálták, hogy az elvégzett mérések során ezek az ajánlások mennyiben feleltek meg a redukált nyomás értékének becslésére.

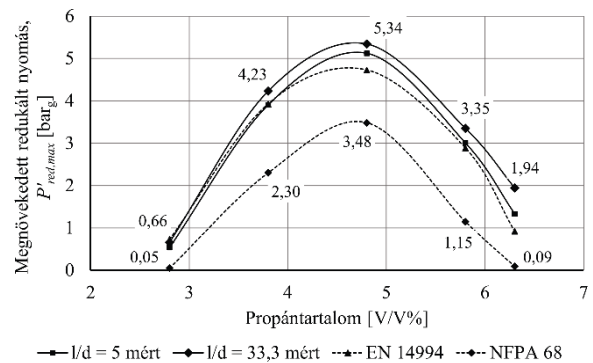
Az EN 14994 szabványban szereplő összefüggés szerint a csatorna redukált nyomást növelő hatása, amennyiben a lefűvővezeték hossza 3 méternél rövidebb:

$$P'_{red,max} = 1,24 \cdot P_{red,max}^{0,8614} \quad (1)$$

Az NFPA 68 szabvány szerint, ha a lefűvővezeték hossza 3 és 6 méter közé esik, vagy annál rövidebb, de a hossza a hidraulikai átmérő négyszeresénél nagyobb, a csatorna hatására megnövekedett redukált nyomás a (2) összefüggés segítségével számítható.

$$P'_{red,max} = 0,172 \cdot P_{red,max}^{1,936} \quad (2)$$

A szerzők az (1) és (2) összefüggéseket alkalmazták az általuk vizsgált esetekre. A szabványok részletesen taglalják az összefüggések alkalmazhatósági feltételeit, amelyeknek a vizsgált mérési geometriák megfelelnek. Mivel az összefüggések nem tartalmazzák a csatornahossz hatását, ezért célszerű volt a nyomásemelkedés szempontjából kedvezőtlenebb, $l/d=33,3$ hosszúságú lefűvató csatorna mérési eredményeivel összevetni őket. A számítási eredmények és a kamrában mért átlagos nyomásmaximumok összehasonlítását a 4. ábra, az eredményeket tételesen pedig az 1. táblázat tartalmazza.

4. ábra A mért, valamint az EN 14994 és NFPA 68 szabványok szerint meghatározott redukált nyomásmaximumok

1. táblázat A megnövekedett redukált nyomás maximumértékei

Propánt. [V/V%]	Mért maximumok		Szabványi számítások	
	$l/d = 5$	$l/d = 33,3$	EN 14994	NFPA 68
2,8	0,54	0,66	0,73	0,05
3,8	3,9	4,23	3,93	2,3
4,8	5,12	5,34	4,73	3,48
5,8	3	3,35	2,89	1,18
6,3	1,33	1,94	0,92	0,09

Ahogy a táblázatban szereplő adatokból is látható, a legnagyobb különbségek a mért és a számított értékek között a 4,8 V/V% kezdeti összetételű keverék esetén adódtak. Ekkor az EN 14994 szabvány 11,46%-kal, míg az NFPA 68 szabvány 34,8%-kal becsülte alá az $l/d=33,3$ hosszúságú csatornához tartozó eredményt. A nagymértékű pontatlanságok a lezajló részfolyamatok összetettsége okán szokványosak a robbanásbiztonságtan területén, ám a szabványi számítások a legkritikusabb koncentráció esetén alulról közelítik a mérési eredményeket, amelyek önmagukban is kockázatot jelentenek a lefűvő védelem tervezése során.

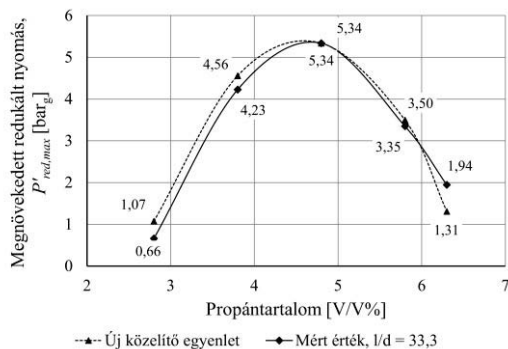
Az eltérések csökkentésének és a redukált nyomásmaximum megfelelő közelítésének érdekében szükségessé vált egy, az (1) és a (2) összefüggésekhez hasonló alakú egyenlet megalkotása. Az egyenlet az alábbi formában áll elő:

$$P'_{red,max} = a \cdot P_{red,max}^b \quad (3)$$

ahol a és b a keresett konstansok. Ezek értékét a szerzők az $l/d=33,3$ hosszúságú lefúvató csatorna esetén kapott redukált nyomásértékekhez igazították a legkisebb négyzetek módszerével úgy, hogy eközben az egyenlet a maximális nyomást eredményező koncentrációnál is felülről közelítse a mérési eredményeket. Így a következő konstansok adódtak: $a = 1,6953$ és $b = 0,7384$, amellyekkel az új közelítő egyenlet:

$$P'_{red,max} = 1,6953 \cdot P_{red,max}^{0,7384} \quad (4)$$

A (4) összefüggés segítségével kapott redukált robbanási nyomások a 5. ábrán láthatók. Az új összefüggés az elvárásoknak megfelelően a maximumértéknél 0%-os hibával közelíti a mérési eredményeket, valamint annak szomszédos értékeinél is felülről burkolják a mérési eredmények görbéjét.

5. ábra A mért redukált nyomásmaximumok összevetése a (4) egyenlet szerinti eredményekkel

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A használatban lévő, vonatkozó szabványos összefüggések mintájára a szerzők megalkottak egy új összefüggést a lefúvató csatorna használata mellett fellépő, megnövekedett redukált nyomásmaximum számítására.

Az összefüggés 2,8–6,3 V/V% kiindulási összetételű propán-levegő keverékek lefúvatása esetén alkalmazható, 20 literes űrtartalmú készülékből, 30 mm vagy annál nagyobb átmérőjű és $l/d=33,3$ hosszúságú vagy annál rövidebb egyenes lefúvató csatorna használatával, 0,49 bar_g vagy annál kisebb nyitónyomású hasadóelem alkalmazása mellett.

5. IRODALOM

- [1] BARTON J.: *Dust explosion prevention and protection – A practical guide*, Gulf Professional Publishing, 2002.
- [2] SUN S., WANG M., GAO K., ZHAO T., GUO Q.: Effect of vent conditions on internal overpressure time-history during a vented explosion, *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*, Vol. 54, No. 1, (2018), pp. 85-92.
- [3] SUN S., QIU Y., XING H., WANG M.: Effects of concentration and initial turbulence on the vented explosion characteristics of methane-air mixtures, *Fuel*, Vol. 267., No. 1, (2020), pp. 1-9.
- [4] ECKHOFF R.K.: Current status and expected future trends in dust explosion research, *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*, Vol. 18, No. 4-6, (2005), pp. 225-237.
- [5] TAMANINI F., VALIULIS J. V.: A correlatopn for the impulse produced by vented explosions, *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*, Vol. 13, No. 3-5, (2018), pp. 227-289.
- [6] LUNN G. A., NICOL, A. M., COLLINS P. D., HUBBARD N. R.: Effects of vent ducts on the reduced pressures from explosions in dust collectors, *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*, Vol. 11, (1998), pp. 109-121.
- [7] PANG L., ZHANG Z., CUI S., SUN S.: Experimental study of the venting characteristics of dust explosion through a vent duct, *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*, Vol. 65, (2020), pp. 104144, doi:10.1016/j.jlp.2020.104144
- [8] RUSSO P., DI BENEDETTO P.: Effects of a duct on the venting of explosion – Critical review, *Process Safety and Environmental Protection*, Vol. 85, No. 1B, (2007), pp. 9-22.
- [9] EN 14034-1:2004+A1 standard: Determination of explosion characteristics of dust clouds – Part 1: Determination of the maximum explosion pressure P_{max} of dust clouds, 2004
- [10] CESANA C., SIWEK R.: *Manual for 20-l Apparatus 7.1*, Cesana AG, Switzerland, 2020
- [11] MIKACZO V., SIMENFALVI Z., SZEPESI L.: G.: Practical extension of ideal gas model for propane explosion simulation, *Pollack Periodica*, (2022), doi:10.1556/606.2022.00603
- [12] EN ISO 4126-6 standard: Safety devices for protection against excessive pressure – Part 6: Application, selection and installation of bursting disc safety devices, 2003
- [13] EN 14994 standard: Gas explosion venting protective systems, 2007
- [14] NFPA 68 standard: Standard on explosion protection by deflagration venting, 2018